

Uniwersytet Śląski w Katowicach
Szkoła Filmowa im. Krzysztofa Kieślowskiego
Prof. dr hab. Janusz Musiał

Recenzja

dorobku artystycznego, twórczego i dydaktycznego
oraz rozprawy doktorskiej Pana magistra Wiktora Polaka
w związku z procedurą czynności w przewodzie doktorskim
w dziedzinie sztuk plastycznych, w dyscyplinie sztuk pięknych
przeprowadzaną przez Radę Wydziału Grafiki i Sztuki Mediów,
Akademia Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu

Pan magister Wiktor Polak w swojej rozprawie doktorskiej: *TRWANIE – KONIECZNOŚĆ – ABSURD* prezentuje spojrzenie na medium fotografii absolwenta:

- Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu, Wydziału Grafiki i Sztuki Mediów, Studia doktoranckie (2015-2018);
- Akademii Sztuk Pięknych im. W. Strzemińskiego w Łodzi, Wydziału Grafiki i Malarstwa, Studia podyplomowe w zakresie projektowania graficznego (2015-2016);
- Akademii Sztuk Pięknych im. W. Strzemińskiego w Łodzi, Wydziału Grafiki i Malarstwa, dyplom magisterski: *Fotografia jako dokument i sztuka* (1998-2004);

Jest wszechstronnie ukształtowanym praktykiem w obszarze medium fotografii, autorem licznych projektów fotograficznych oraz dydaktykiem i pedagogiem (od 2005 roku).

Autor ma na swoim koncie kilka wystaw indywidualnych oraz udział w kilkudziesięciu wystawach zbiorowych organizowanych w takich znaczących instytucjach kultury jak: Centre de Pompidou, Zamek Ujazdowski, Galeria Wymiany, Lokal 30, Galeria Wschodnia, Translokacja Sztuki.

Prezentował swoje prace w takich miastach jak: m.in. Paryż, Warszawa, Łódź, Szczecin.

Prace autora znajdują się w zbiorach takich znaczących instytucji kultury jak: Muzeum Sztuki w Łodzi, Międzynarodowe Centrum Sztuki Łódź Art Center.

Doktorant jest także laureatem kilku nagród, stypendiów i grantów m.in.: miasta Strasbourg, 2007 oraz Prezydenta miasta Łodzi, 2013.

„Fotografia jest naszym egzorcyzmem. Społeczeństwo prymitywne miało swe maski, społeczeństwo mieszczańskie – swe lustra. My mamy swe obrazy”¹.

Fotograf jako autor stanowi przykład medium, które wyzbywa się swojej podmiotowości i powołuje do życia obraz przedmiotu odniesienia. Umożliwia poczucie bezpośredniego obcowania z przedmiotem i doprowadza do jego objawienia się w stanie naturalnym, pozbawionym zabiegów artystycznej estetyzacji, co stanowi przede wszystkim rodzaj antropologicznej praktyki, zaś w mniejszym stopniu jest wyrazem strategii artystycznej zmierzającej ku wykalkulowanej estetyzacji. XIX-wieczny fotograf to wybraniec i demiurg obdarzony szerokimi kompetencjami z zakresu fizyki, chemii oraz sztuk pięknych. W przeszłości człowiek z aparatem to przykład cierpliwego obserwatora świata, łowcy widoków, pokorny wobec mozolnego procesu technologicznego. To twórca odwzorowań świata realnego w celu utrwalenia obrazu i wywołania wrażenia iluzji².

W XX wieku fotografia staje się demokratycznym medium w rękach coraz większej rzeszy ludzi. Fotograf naśladuje otaczający go świat, który jest zasadniczym punktem odniesienia większości powstających prac lub podejmuje próby wizualizacji indywidualnych scenariuszy. Jak mówi Vilem Flusser³: fotograf to funkcjonariusz aparatu, który realizuje program wpisany w funkcje narzędzia. Aparat fotograficzny to samodzielne narzędzie obiektywnej i samoistnej obserwacji i rejestracji rzeczywistości, które powoduje usunięcie podmiotu autora, dzięki czemu przede wszystkim były eksponowane i zostały utrwalone w świadomości kulturowej takie jej cechy jak dokumentalizm, realizm, obiektywizm oraz świadectwo prawdy.

Andreas Muller-Pohle⁴ wyróżnia dwie postawy, które określają strategie postępowania fotografa w ewolucji medium: postawę znalazcy oraz postawę wynalazcy.

- Postawa znalazcy jest oparta na wzorze myśliwego, który poszukuje satysfakcjonujących go widoków rzeczy i zjawisk oraz dokonuje rejestracji, "zdejmowania" wybranych

---

¹ Baudrillard J.: w: Stiegler B., *Obrazy fotografii. Album metafor fotograficznych*, Universitas, Kraków, 2009 s.207.

² Wojnecki S.: *Fotografia – podwójna gwiazda kultury*. Akademia Sztuk Pięknych w Poznaniu. Poznań 2007.

³ Flusser V.: *Ku filozofii fotografii*. Akademia Sztuk Pięknych w Katowicach. Katowice 2005.

⁴ Muller-Pohle A. w: Wojnecki S.: *Fotografia – podwójna gwiazda kultury*. Akademia Sztuk Pięknych w Poznaniu. Poznań 2007.

widoków i zamykania ich w kadry. Powyższy przykład jest zorientowany ku naturze, która stanowi bezpośrednie odniesienie i temat, a postawa znalazcy jest wpisana w model społeczeństwa losu.

- Postawa wynalazcy polega na pracy konceptualnej, procesach analizy i syntezy wybranych fragmentów kultury i tworzeniu nowych form estetycznych. Ma tu miejsce tworzenie autonomicznych przestrzeni wizualnych, które stanowią opozycję w stosunku do bezpośrednich obrazów rzeczywistości. Postawa ta wpisuje się w model społeczeństwa wyboru. W efekcie powyższych dwóch strategii mamy do czynienia z przykładami fotografii bezpośredniej (czystej) oraz fotografii manipulowanej (wykoncypowanej, inscenizowanej).

Jak w powyższym pejzażu mediów oraz kondycji medium fotografii prezentuje się twórczość (rozprawa oraz dzieło) magistra Wiktora Polaka?

Praca doktorska – poziom obróbki artystycznej i teoretycznej

Praca teoretyczna

Układ rozprawy doktorskiej jest klarowny. Praca teoretyczna liczy 61 strony i jest zbudowana ze wstępu oraz 5 rozdziałów (*Zagadnienia wstępne, Inspiracje, Własne działania artystyczne, Realizacja doktorska, Uwagi końcowe*).

Autor wykorzystał do jej napisania wydawnictwa zwarte oraz artykuły i dzieła zlokalizowane na stronach internetowych – w sumie ponad 9 pozycji książkowych. Zastosował 10 przypisów, wykorzystał 26 ilustracji dopełniając w ten sposób narrację tekstową.

Autor w swojej rozprawie odnosi się do literatury przedmiotu. Cytuje takich kanonicznych autorów w obszarze sztuki, filmu, literatury czy filozofii jak:

J.P.Sartre, Simone Weil, Fiodor Dostojewski, Zbigniew Werpechowski, Charles Bukowski, Józef Bremer, Katarzyna Kobro, Władysław Strzemiński,

Przywołuje takie utwory jak: *Koniec drogi* – John Barth, *Heroe's Journey* – John Campbell, *Władcy much* – William Golding, *Malowany ptak* – Jerzy Kosiński, *Grizzly Man* – Werner Herzog.

Porusza takie tematy jak: Bóg, etyka, moralność, zasady postępowania, pojęcie czasu, pamięć, nieobecność.

Opisuje działalność takich autorów jak:

Richard Serra, Mirosław Bałka, Henryk Morel, Yang Zhenzhong, Ryszard Grzyb, Bill Viola, Konrad Kuzyszyn, Henry Darger, Genowefa Magiera, Robert Motherwell, Nikifor Krynicki, Witkacy, David Seymour, Mieczysław Naruszewicz, Henry Moor, Zygmunt Buksowicz, Teresa Murak, SSAllach, Zbigniew Libera.

W kolejnych pasażach opisuje proces dojrzewania świadomości autora, decyzje o świadomej rezygnacji z estetyzacji i dekoracyjności tworzonych obrazów.

Szkicuje ewolucję swojej drogi twórczej.

Autor w kolejnych akapitach opisuje specyficzną metodologię, autorską procedurę postępowania oraz koncepcję tworzenia własnych prac:

Lunapark, Tablice (2003), Środowisko (2004), Mała wyspa (2008), Obecność, Blisko (2005), Spacer, Dworzec, O miłości (2012).

Autor tak opisuje swoją praktykę twórczą (strony 32-34 pracy doktorskiej):

„Wszystko co robię mogę nazwać realnością, kształtowaniem obrazu rzeczy, pojęć. To rodzaj opisu otaczającego świata, który ma mieć syntetyczny, jasny charakter. Interesuje mnie poszukiwanie istoty rzeczy, myśli, zjawisk, jednak pozbawionych powierzchownej atrakcyjności wynikającej często z chęci oddania struktury materiału, czy układu światła.

W konserwatywnym rozumieniu sztuki chciałbym, by moje prace były plastycznie nieatrakcyjne, natomiast mówiły w skuteczny sposób o rzeczach, o których akurat chcę powiedzieć (...)

Stanowią one często rodzaj myślowego skrótu, w którym zawierają myśli, symbole bardziej uniwersalne, idee i emocje (...)”.

Praca praktyczna

W ramach pracy praktycznej doktorant stworzył koncepcję oraz zmaterializował dzieło, które składa się z następujących części:

Portret, Przedmioty, Trwanie, Budynki, Dywan, Droga, Martwe natury.

1-Portret, instalacja audio

Jest próbą zdefiniowania portretu człowieka za pomocą jego myśli i słów.

Ta akustyczna narracja została skonstruowana w oparciu o zadawane respondentom pytania dotyczące: Boga, przeznaczenia, celu życia, systemu moralnego.

W konsekwencji powstały intuicyjne i spontaniczne portrety, została ujawniona tajemnica o człowieku.

2-Przedmioty, fotografia

To obserwacja i osvajanie określonego stanu rzeczy, otoczenia w którym funkcjonuje człowiek (w tym przypadku ważne dla okresu życia autora osiedle – blokowisko).

Ma miejsce zwrócenie uwagi i koncentracja na przedmiotach, materiałach, kompozycjach nacechowanych niejednoznacznym sensem. W pracach przenika się duch obserwacji i naturalizmu oraz surrealizmu.

3-Trwanie, fotografia

To krótkie, zwyczajne, migawkowe barwne notatki z podróży dokonanej jednego dnia (Sylwester). To studium życia człowieka, obserwacji, kolekcjonowania fotograficznych śladów świata.

4-Budynki, fotografia

W tym wypadku autor poddaje badaniu, tworzy serię fotografii w oparciu o emocje i wspomnienia związane z materią urbanistyczną, architekturą, budynkiem, domem.

Miejscem związanym z obecnością w nim bliskiej osoby – matki autora.

Przywołując obrazy budynku próbuje ponownie odczytać określony dom jako uniwersum, miejsce czyjegoś życia i pracy.

5-Dywan, instalacja

Niemal efemeryczna, progresywna, ulegająca ciągłej przemianie praca powstała na skutek obecności i codziennej aktywności ludzi – procesu chodzenia po korytarzu. Praca jest otwarta na obecność, jest kształtowana przez pozostawianie śladów butów spacerujących ludzi.

6-Droga, video

W tej realizacji swoim laboratorium autor czyni zaniedbany park. Koncentruje się na naturalnie wydeptanych (wyrzeźbionych) w świecie natury przez ludzi ścieżkach, drogach, szlakach komunikacji.

7-Martwe natury, video

Jest to dokumentalny opis rzeczywistości, ukazujący kadry mieszkania bliskiej osoby po jej śmierci. Swego rodzaju *in memoriam*.

Z prac emanuje nieobecność i pustka. Skłaniają do zadumy, kontemplacji, modlitwy, uruchamiają pracę ludzkiej pamięci i skojarzeń, proces wspomniania, śladów czyjegoś istnienia.

Emanują swoistą nostalgią i melancholią.

Reasumując,

autor w swoich pracach koncentruje się na subiektywnych i osobistych gestach i notacjach.

Stosuje zróżnicowany arsenał środków-mediów ekspresji (fotografia, video, audio).

Zajmuje go czysta, bezpośrednia obserwacja oraz medialna notacja.

Unika estetyzacji, stosuje przezroczystość i minimalizm stosowanych środków.

Działania autora są fascynującą grą z czasem i przestrzenią, obecnością i nieobecnością, procesem wspomniania ważnych dla niego miejsc i osób.

Proponuje polifoniczny dialog różnych mediów: fotografii, video, dźwięku, relacji oraz śladu obecności widzów i obrazów.

Wybrane przez autora atomy czasu i przestrzeni stają się rekwizytami do dalszej gry i procesu odkrywania kolejnych warstw i relacji.

Powstaje swoista piramidalna konstrukcja i labirynt, palimpsest luster i okien, mediów natury optyczno-mechaniczno-technicznej notacji oczekujących na obecność widza i jego ciekawość poznawczą.

#

W sztuce można mówić o funkcjonowaniu pewnego rodzaju dualizmu:

o sztuce zajmującej się estetyką harmonii i piękna oraz o sztuce zajmującej się estetyką naturalizmu czy brzydoty; o działaniach natury obserwacji i dokumentacji oraz o działaniach polegających na inscenizacji i konstruowaniu nowych światów wyobraźni.

Jeżeli chodzi o **formę** tworzonych przez autora prac to można powiedzieć, iż dominuje w nich minimalizm, oszczędność i lakoniczność.

Ma miejsce świadome ograniczenie środków wyrazu, koncentracja na istocie i sednie rzeczy. Pozorna nieatrakcyjność, skromność i prostota.

W przypadku **treści** prac autora interesuje przede wszystkim obserwacja fragmentów ludzkiej egzystencji, prywatność. Koncentruje się na podstawowych zachowaniach i motywacjach.

Interesuje go skromna i banalna zwyczajność oraz codzienność.

Intuicyjnie poszukuje prawdy o otaczającym świecie, stara się dociec esencji naszego życia.

Snuje opowieść o rzeczach, śladach obecności ludzi w przestrzeniach kultury.

Stara się portretować „okruchy” prawdziwego życia.

Charakterystyczne cechy prac i postawy autora to autentyczność i bezkompromisowość.

Bezpośredni wgląd, proste, szczere i bezpośrednie notacje w „stylu zerowym”.

Autor staje się transparentny, nie pozostawia swego estetycznego piętna, stylu, *signum*.

Rzeczy i ślady pozornie nieznaczące, powszednie, banalne autor podnosi do rangi zauważanych, znaczących i ważnych.

Konstruuje zapis peryferyjnych zdarzeń i sytuacji.

Poszukuje esencji i istoty rzeczy. Zbliża się do sedna i esencji.

Umiejętnie omija rafa patosu, porzuca estetyczny kostium.

Reasumując

wysoko oceniam pracę jako całość podejmującą namysł na naturę mechanicznej notacji, medium fotografii i obrazu audiowizualnego w kontekście świata realnego, codzienności, świata ludzkiej egzystencji, w którym świat natury przenika się ze światem kultury.

Wpisuje się ona w dyskurs dotyczący uważnej obserwacji otaczającej rzeczywistości i jej notacji (archeologii terażniejszości).

Z powyższego wynika, że w świecie przepelnionym różnymi mediami, fundującymi nam nadmiar wrażeń, autor znalazł dla siebie niszę w tej skomplikowanej sytuacji, którą z powodzeniem wypełnił w autorski sposób.

Konkluzja

Stwierdzam, że rozprawa doktorska Pana magistra Wiktora Polaka *TRWANIE – KONIECZNOŚĆ – ABSURD* stanowi opis dzieła i prezentuje oryginalne rozwiązanie artystycznego problemu. Dobór i zastosowanie literatury przedmiotu są właściwe i wystarczające.

Kandydat wykazuje się dużą wiedzą teoretyczną, warsztatem pojęciowym oraz dużymi kompetencjami praktycznymi.

Rozprawa doktorska oraz dzieło przygotowane przez Pana magistra Wiktora Polaka charakteryzują się wysoką znajomością przedmiotu zarówno na poziomie teoretycznym, a przede wszystkim praktycznym.

Dorobek twórczy i artystyczny, rozprawa doktorska oraz dzieło spełniają warunki określone w art. 13 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (wraz z późniejszymi zmianami).

Niniejszym popieram wniosek o nadanie Panu magistrowi Wiktorowi Polakowi stopnia doktora sztuki w dziedzinie sztuk plastycznych, w dyscyplinie sztuk pięknych i konserwacji dzieł sztuki.

.....

Prof. dr hab. Janusz Musiał

